

УДК 378.011.3-051:070:005.336.2

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ЖУРНАЛІСТА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МЕДІАБЕЗПЕКА»

Тетяна Решетуха

*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
вул. Максима Кривоноса, 2, 46027, Тернопіль, Україна
e-mail: reshtetyana@gmail.com*

Стаття присвячена актуальності дисципліни «Медіабезпека» у процесі фахової підготовки журналістів, визначенні ролі цієї навчальної дисципліни у формуванні базових компетентностей, які гарантують усі аспекти безпеки майбутнього журналіста.

Ключові слова: медіабезпека, особиста безпека журналіста, інформаційна безпека журналіста, майнова безпека журналіста, юридична безпека журналіста, базові компетентності, студентоцентричне навчання.

За результатами опитування, проведеного Українським центром економічних і політичних досліджень імені Разумкова, 78% українців вважають журналістику однією з найнебезпечніших професій в Україні [5]. Особливо гостро проблема безпеки журналістів постала 2014 року у зв'язку з подіями Революції Гідності та воєнними діями на сході нашої країни, коли кількість порушень свободи слова сягнула майже 1000 випадків (для порівняння: 2011 року – 94 випадки, 2012 року – 324 випадки, 2013 року – 496 випадків, 2015 року – 310 випадків) [8, с. 4]. Вперше за останні десять років на території України загинули журналісти *під час* виконання професійних обов'язків. Упродовж року на території країни загинуло сім журналістів, з них одного, В'ячеслава Веремія, вбили тітушки під час подій на Майдані, і шестеро – в зоні АТО. У зв'язку з цим такі міжнародні організації, як «Репортери без кордонів» та Комітет захисту журналістів, включили Україну у трійку найбільш небезпечних для журналістів країн світу (після Сирії та Палестини) [9, с. 6].

Таким чином, питання безпеки професійної діяльності журналістів останнім часом постала особливо гостро. Тож наявність у навчальній програмі бакалаврів за напрямом підготовки 061 «Журналістика» (Журналістика) нормативної дисципліни «Медіабезпека (Безпека життєдіяльності журналістів)» здається нам доречним і важливим. Разом з тим, проблематика цього навчального курсу не обмежується лише екстремальною журналістикою.

Журналісти, які чесно виконують свій професійний обов'язок, викриваючи порушення, корупцію, маніпуляції, висвітлюючи акції протесту, кримінальні та соціальні аспекти життя соціуму, нерідко зазнають нападів, погроз та тиску. Є й інші небезпеки: позбавлення волі, професійні захворювання, втрата роботи, посади, заро-

блених грошей, доброго імені, напрацьованої інформації. І отже, ці небезпеки треба знати, бачити та бути готовими їх здолати, але краще уникнути.

Тож мета нашої статті – показати ключову роль навчальної дисципліни «Медіабезпека» у формуванні базових компетентностей, які гарантуватимуть професійну та особисту безпеку майбутнього журналіста.

Традиційно виокремлюють такі чинники ризику в роботі журналіста:

- робота у «гарячих точках» під час висвітлення воєнних, соціальних, етнічних, релігійних конфліктів;
- екстремальні ситуації мирного часу (техногенні і природні аварії та катастрофи, надзвичайні ситуації антропогенного характеру);
- журналістські розслідування, що зачіпають як найвищі ешелони, так і місцеву владу, а також кримінальні розслідування;
- корупція та цензура у ЗМІ;
- людський чинник (психологічні та фізіологічні проблеми, що виникають у журналістів під час професійної діяльності).

Сьогодні, в час глобальної «інтернетизації» медійного простору та в реаліях «гібридної» війни, здається доречним доповнити цей перелік загрозою інформаційній безпеці.

Кожен із зазначених факторів є вагомим, тому майбутній фахівець повинен знати чіткі алгоритми дій та мати сформовані компетентності щодо власної безпеки в кожній із зазначених ситуацій.

Вражає світова статистика журналістських втрат. За даними Міжнародного інституту безпеки журналістів (International News Safety Institute, INSI), щороку у світі гине більше сотні журналістів та інших працівників ЗМІ (Рис. 1) [11].

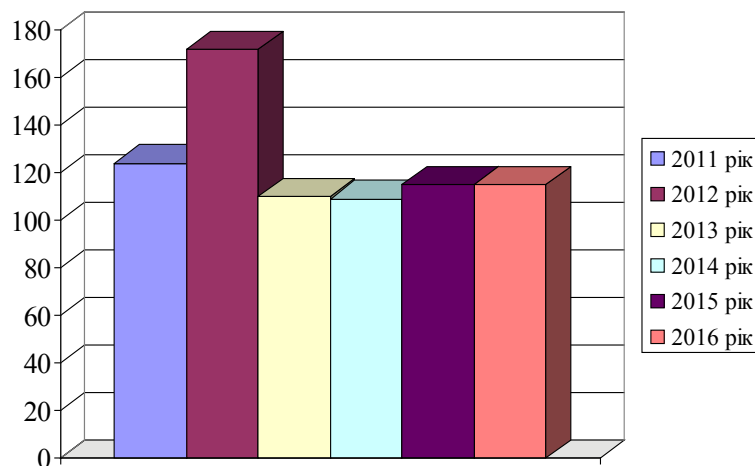


Рис. 1. Втрати журналістів та працівників ЗМІ у світі у 2011–2016 роках

2016 року у світі загинуло 115 журналістів, 50 з яких розстріляли, 29 – загинули в авіакатастрофах, 27 – під час вибухів [10]. Прості арифметичні дії дозволяють обчислити, що щотижня гине 2 журналісти. Проте, за словами президента Міжнародної федерації журналістів Джима Бумели, більшість із них – це не військові журналі-

сти, які свідомо йдуть на ризик, а місцеві звичайні репортери. З усіх загиблих лише кожен четвертий помер в умовах військових дій. Решта – в мирний час і в мирних країнах [6].

Тож на викладачах навчальної дисципліни «Медіабезпека» («Безпека життєдіяльності журналіста») лежить відповідальність за теоретичну та практичну підготовку майбутніх фахівців, яка передбачає формування компетенцій щодо створення безпечних і здорових умов життя і діяльності для журналіста та осіб, з якими він співпрацює. Тому основними завданнями вивчення дисципліни є засвоєння законодавчої бази в царині безпеки життєдіяльності та роботи журналіста, з'ясування умов формування небезпек, прогнозування їхніх наслідків, визначення методів та засобів попередження за зменшення впливу негативних чинників; оволодіння системами формування та підтримання здоров'я як в екстремальних умовах, так і в щоденній рутинній діяльності; опанування основ надання першої допомоги.

Основними напрямками, за якими ведеться підготовка майбутніх журналістів під час вивчення навчальної дисципліни «Медіабезпека», є: особиста безпека журналіста (фізична і психологічна; хто і що може їм загрожувати); інформаційна безпека журналіста (її види, втрата одержаної інформації, свідоме та несвідоме використання дезінформації, недостовірної інформації тощо); майнова безпека журналіста (засоби її забезпечення працівниками ЗМІ); юридична безпека журналіста (знання та своєчасне застосування законів як основа юридичної безпеки).

Зрозуміло, що фахова діяльність внесе свої корективи у знання, розуміння та навички, уміння та здатності, здобуті під час навчання, проте основи безпечної поведінки повинні закладатися ще на студенській лаві, коли «юнацький максималізм» повинен сприйняти і осмислити ключову максиму, на якій буде ґрунтуватися подальша професійна діяльність і яку не втомлюються повторювати досвідчені журналісти: «Жодна історія не варта вашого життя» [1].

По суті справи, під час оволодіння майбутньою професією студент-журналіст має засвоїти ази професійної безпеки, які потім будуть коригуватися та вдосконалюватися протягом усього професійного життя. І тут ми стикаємося із суттєвою диспропорцією. Для журналістів, які планують працювати в зонах збройних конфліктів, завдяки, в першу чергу, міжнародним організаціям проводяться курси, професійні тренінги, випускають спеціальну літературу: порадики, рекомендації з безпеки, навчальні посібники (наприклад, лише минулого року побачило світ декілька таких видань [2, 3]), розробляють спеціальні онлайн-ресурси (Наприклад, Інститут масової інформації (ІМІ) презентував сайт про основи роботи журналіста в гарячих точках Presswatcher.org), що мінімізують ризик роботи. Останнім часом з'явилися професійні тренінги з інформаційної безпеки журналістів [4]. Водночас для журналістів, передусім регіональних видань, які висвітлюють місцеві новини, інформації про те, як подбати про власну фізичну, психологічну, майнову, юридичну безпеку, вкрай мало. Тому одним із першочергових завдань вищої школи є забезпечити вироблення у студентів стійких компетентностей, які дозволять їм подбати про професійну безпеку в майбутньому. Хочемо наголосити, що ключова роль тут належить навчальній дисципліні «Медіабезпека», однак 90 годин (3 кредити), які передбачені навчальним планом, – це та мінімальна кількість, яка забезпечить засвоєння азів. Тож під час вивчення таких дисциплін, як «Медіаправо», «Журналіський фах», «Журналістська етика», потрібно торкатися окремих аспектів безпеки журналіста.

Отже, в процесі оволодіння фахом у майбутніх журналістів повинні сформуватися такі базові компетенції, які дозволять їм почуватися безпечно в обраній діяльності:

- аналізувати та оцінювати небезпечні ситуації, ідентифікувати небезпеку;
- розуміти кількісні, часові та просторові характеристики небезпеки;
- оцінювати середовище перебування стосовно особистої безпеки, безпеки колективу;
- усвідомлювати потенційні вияви остаточного ризику;
- виявляти негативні фактори середовища перебування та визначати шляхи усунення їх дії на людину;
- самостійно ухвалювати рішення про термінові заходи в разі виникнення екстремальних ситуацій;
- гарантувати особисту безпеку в екстремальних ситуаціях;
- розробляти і впроваджувати систему заходів, спрямованих на збереження здоров'я людини та її гармонійний розвиток;
- визначити психофізіологічні особливості людини та їх роль у гарантуванні особистої безпеки;
- надати першу медичну допомогу в екстремальних ситуаціях собі та іншим потерпілим;
- визначити вимоги законодавчих актів у межах особистої та колективної відповідальності.

Таким чином ми зможемо реалізувати сучасні вимоги студентоцентричного навчання, які тепер стоять перед вищою школою: «Результати навчання – сукупність компетентностей, що виражають знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості, які набув студент після завершення освітньої програми або її окремого компонента» [10].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Володимиров В. Методичні проблеми викладання дисципліни «Медіабезпека» / В. Володимиров. – Освіта регіону. – 2011. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/446>.
2. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: посібник рекомендацій для працівників ЗМІ / авт. Буроменський Михайло, Штурхецький Сергій, Білз Емма, Бетц Мішель, Шюпп Кріс, Казанжи Зоя ; Координатор Проєктів ОБСЄ в Україні ; International Media Support. – К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. – 118 с.
3. Журналіст і (не) безпека: посібник для журналістів / авт. І. Земляна, М. Ратушний, І. Чулівська, О. Голуб. – К.: ІМІ, 2016.
4. ІМІ запрошує журналістів та блогерів на тренінг з інформаційної безпеки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/news/40944-imi-zapros hue-jurnalistiv-i-blo geriv-na-trening-z-informatsiynoji-bezpeki.html>.
5. Нарбут Ю. Журналіст – небезпечна професія / Юрій Нарбут // Поступ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://postup.brama.com/020606/80_4_5.html.
6. Президент МФЖ: Влада, яка не бореться зі злочинами проти журналістів, є відповідальною за ці злочини. – Режим доступу: <http://nsju.org/index.php/article/view/1444>.
7. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / Авт.: В. М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. – К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.
8. Хроніка свободи слова – 2015 / Катерина Дячук, Оксана Романюк, Ірина Чулівська, Олексій Фурман. – Київ: Інститут масової інформації, 2016. – 80 с. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B289wOojYGGWWZzlUd3BjQ0ZBRmc/view>
9. Хроніка свободи слова – 2014 / Катерина Дячук, Оксана Романюк. – Київ: Інститут масової інформації, 2016. – 44 с. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B289wOojYGGWWZzlUd3BjQ0ZBRmc/view>.
10. Casualties Database: 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newssafety.org/casualties/2016>.
11. International News Safety Institute. Casualties Database [Електронний ресурс]. 2016. – Режим доступу: <http://newssafety.org/casualties/2016/>; 2015. – Режим доступу: <http://newssafety.org/casualties/2015/>; 2014. – Режим доступу: <http://newssafety.org/casualties/2014/>; 2013. – Режим доступу: <http://newssafety.org/casualties/2013/>; 2012. – Режим доступу: <http://newssafety.org/casualties/2012/>; 2011. – Режим доступу: <http://newssafety.org/casualties/2011/>

FUTURE JOURNALISTS BASIC COMPETENCE FORMATION IN THE PROCESS OF «MEDIA SAFETY» STUDYING

Tetyana Reshetukha

Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University of Ternopil

Maxyma Kryvonosa Str, 2, 46027, Ternopil, Ukraine

e-mail: reshtetyana@gmail.com

The article is dedicated to the relevance of the «Media Security» discipline in the process of professional training of journalists, determining the role of this educational discipline in the formation of basic competencies that provide all aspects of the future journalist's security. It has been clarified that the issue of journalists' professional security has recently become particularly acute as journalism traditionally belongs to the top ten most dangerous jobs in Ukraine. Therefore, after mastering the normative discipline «Media Security (Journalists' Security)», the future specialist should be aware of clear algorithms of action and have developed competencies regarding their own security in a dangerous situation. It is noted that the teachers of «Media Security» are responsible for theoretical and practical training of future specialists, the formation of students with the following basic competences that will allow them to feel safe in the chosen activity: to analyze and evaluate dangerous situations, to identify the danger; to understand the quantitative, temporal and spatial characteristics of the danger; to evaluate the environment of personal and collective safety; to realize the potential manifestations of the final risk; to identify the negative factors of the host environment and determine the ways to eliminate their effects on a person; to decide on urgent measures in case of extreme situations; to provide personal safety in extreme situations; to develop and implement a system of measures aimed at preserving human health and its harmonious development; to determine the psycho-physiological features of a person and their role in the provision of personal security; to provide the first medical aid in extreme situations to myself and to other victims; to determine the requirements of legislative acts within the limits of personal and collective responsibility. Thus, the modern requirements of student-centered teaching, which today are faced with high school, are realized.

Key words: media security, journalist personal security, informational safety of journalists, property safety of the journalist, a legal safety of the journalist, basic competence, student-centered learning.